

Наталія Русинець

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МІЖНАРОДНЕ ПРАВО» СТУДЕНТАМИ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Створення світового інформаційного суспільства, зростання міграції, глобалізаційні зміни привели до кардинальних змін у економіці та, відповідно, змінили професійні вимоги до характеристики робочої сили на ринках праці. Підвищення рівня мотивації студентів до професійного розвитку та, відповідно, активізації їх пізнавальної діяльності потребують застосування у ЗВО інноваційних технологій, заснованих на принципах активного навчання та критичного мислення. Як ефективна педагогічна технологія у процесі професійної підготовки студентів юридичних спеціальностей можуть бути застосовані навчальні дебати.

Адже у будь-якій країні, населеному пункті, сім'ї все частіше пліч-о-пліч живуть різні за переконаннями, походженням і світоглядом люди. Європейська спільнота вітає таку багатоманітність, але має надію на формування спільних цінностей, ставлення, поведінки, світогляду тощо. Розроблена концепція сталого розвитку людства на майбутнє. В цих умовах актуалізуються й проблеми створення єдиного освітнього простору, який забезпечить функціонування ефективної системи професійної освіти для формування у молодих людей під час навчання у ЗВО навичок успішного спілкування на основі толерантного ставлення до людини, особистісної адаптації та самореалізації в сучасному соціумі, розвитку професійної компетентності.

Результати дослідження

Дебати як спосіб розв'язання конфліктних ситуацій на різних соціальних рівнях у людській спільноті використовувалися з прадавніх часів і сприяли, в свою чергу, розвитку комунікаційних процесів між людьми. З розвитком античної культури та демократії дебати використовувалися при розробці законів. У демократичних країнах дебати знайшли застосування у навчальній практиці (філософія), при розв'язанні політичних конфліктів, у судовій практиці та ін.

Особливого значення дебати набули в епоху глобалізації, коли завершується створення єдиного світового економічного, інформаційно-комунікативного, освітнього простору, в якому загострюються питання захисту довкілля та прав людини, економічні, міжетнічні, політичні та військові конфлікти. Отже, досягнення консенсусу та компромісів у суспільстві потребує розвитку в усіх людей навичок комунікації та умінь домовлятися. Тому у формі дебатів продовжують працювати законодавчі органи країн традиційної демократії, дебати використовуються у передвиборчих компаніях як різновид інтелектуальних змагань і у навчальному процесі престижних університетів.

Дебати як факультатив, окремий курс чи частина курсів з комунікацій чи ораторського мистецтва входять до навчальних програм університетів Європейського Союзу, Північної Америки та Азії. Крім того, дебати успішно застосовуються при обговоренні дискусійних тем у процесі вивчення й інших дисциплін.

Актуальність навчання методом дискусії (також у педагогічній практиці використовуються терміни: полеміка, диспут, дебати, публічний полілог) ніколи дослідниками не заперечувалася, однак завжди окреслюються проблеми, які постають при організації навчального процесу та залученні до них студентів. Феномен дискусії досліджують психологи, політологи, лінгводидакти, соціологи, юристи, філософи та інші.

Більшість досліджень здійснена у США й присвячена проблемам організації та проведення дебатів, зокрема С. Джонсона (Johnson, 2009), Д. Зарефського (Zarefsky, 2005), Н. Клакстона (Claxton, 2008), А. Кроуфорда, В. Саула, С. Метьюза та Д. Макінстера (2008), М. Любецького, С. ЛеБо та Д. Харрінгтона (Lubetsky, LeBeau, & Harrington, 2000), Г. Руболда (Rybold, 2006), А. Снайдера (Sneider, 2008), П. Ура (Ur, 1993), М. Федрізі та Р. Еліса (Fedrizzi, & Ellis, 2011), М. Фирміна, А. Вона та А. Дай (Firmin, Vaughn & Dye, 2007), В. Фостера (Foster, 1917), О. Фрілі та Д. Стейнберга (Freeley, & Steinberg, 2009), А. Шнайдера та М. Шнурера (Шнайдер, & Шнурер,

2009) та інших. Дослідники розглянули структуру, стратегію та загальну методіку ведення дебатів.

Проблеми використання у навчальному процесі дискусій, зокрема дебатів, були розглянуті й у роботах російських учених. Вони висловлюють спільні твердження про переваги дискусії як одного з інтерактивних методів навчання (Р. Аганіна (2018), Л. Гребнев (2015)) для формування у студентів, зокрема юридичних спеціальностей (Г. Кузнецова (2015), О. Титова (2018а), О. Титова (2018b)), і старшокласників комунікативної компетентності (Н. Волошина (2006), П. Гурвич (1974), О. Калінкіна (2007), Є. Орешина (2008), Т. Светенко (2002), О. Смирнова (1999)); загальнокультурних компетенцій (Н. Анненкова (2015), М. Белогорцев (2017), Л. Гребнев (2015), О. Титова (2018)) та інші. Зміст та правила ведення дебатів дослідили Л. Горелова та Г. Кораблева (2015), Л. Карташова та А. Ключева (2015), К. Кирилин (2015) та О. Франковська (2002) з Латвії.

В Україні дослідження, присвячені дебатам, здійснили: О. Дідух (2014), А. Єрмоленко (2015), З. Імжарова (2008), О. Зима (2012), М. Ліпман (2006), О. Любашенко та О. Попова (2018), А. Нікора (2016), А. Панченков (2005), О. Пометун (2010), О. Пометун і Л. Пироженко (2004), І. Сущенко (2003, 2006), М. Тофтул (1999) та інші.

Американські вчені О. Фрілі та Д. Штейнберг (Freeley, A., & Steinberg, D.) (2009) розуміють під дебатами дослідження та переконання, а також пошук вмотивованого судження про пропозицію (с. 6). Вони вважають, що в процесі дебатів потрібно розглянути різні точки зору та виробити судження з певної теми, щоб за результатами обговорення діяти на власний розсуд чи переконати інших, а тому дебати є унікальним методом розвитку критичного мислення та розуміння поведінки інших людей (Freeley, & Steinberg, 2009, с. 4). Дослідники А. Шнайдер і М. Шнурер (2009) вважають дебатами спеціально організований, чітко структурований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Цей різновид публічної дискусії учасники дебатів за допомогою вербальних і невербальних засобів спрямовують на переконання у своїй правоті не один одного, а третьої сторони (Шнайдер, & Шнурер, 2009, с. 28).

Російські вчені Л. Горелова та Г. Кораблева (2015), Л. Карташова та А. Ключева (2015), К. Кирилин (2015) дослідили суть дебатів і вважають, що їх освітній сенс полягає в тому, що учасники набувають здатності: обґрунтовувати позицію, використовуючи достовірну аргументацію; аналізувати отриману інформацію та концентруватися на суті проблеми; встановлювати логічні зв'язки між явищами; розрізняти факти та точки зору, виявляти помилки, фальсифікації та стереотипи. На їх думку, основними елементами дебатів є тема (теза), яка проголошується-спростовується сторонами дебатів, аргументи та докази. Таким чином, дебати мають проводитися як особлива форма інтелектуальної полеміки з наперед визначеним регламентом проведення.

Незважаючи на дослідження дебатів як педагогічних, соціокультурних, політологічних та мовленнєвих технологій, проблема комплексного підходу до застосування технологій навчальних дебатів для розвитку професійних і загальнокультурних компетенцій та громадянської самосвідомості в умовах глобалізації та інтеграції з ЄС досліджена недостатньо.

Метою цієї статті є узагальнення практичного досвіду застосування технології навчальних дебатів у процесі підготовки фахівців юридичних спеціальностей.

Відповідно до декларації Всесвітньої конференції ЮНЕСКО «Вища освіта в XXI столітті: підходи і практичні заходи» (Париж, 5–6 жовтня 1998 року) заклади вищої освіти мають забезпечувати як професійну підготовку, так і післядипломну освіту впродовж усього життя, з урахуванням змін, що виникають на ринку праці під впливом новітніх досягнень науки та техніки. Учасниками Лісабонської конференції «Про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти в європейському регіоні» у 1997 році було запропоновано застосування компетентнісного підходу для визнання результатів. Згідно з цим рішенням, працівникові вже недостатньо мати сталий набір професійних знань, умінь і навичок, а потрібно постійно розвиватися, удосконалюючи професійні та людські характеристики. Ідея компетентнісного підходу набула свого подальшого розвитку в Болонській декларації.

На основі цих рекомендацій Радою Європи було прийнято п'ять, окреслених у доповіді В. Хутмахера (Hutmacher, Walo, 1997), ключових компетенцій (key competencies), які мають бути притаманні молодим європейцям:

- політичні, соціальні – здатність брати на себе відповідальність, брати участь у прийнятті групових рішень, у підтримці та покращенні демократичних інститутів, вирішувати конфлікти мирним шляхом;
- пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві – ліквідувати расизм і ксенофобію, розвивати толерантність, сформувати вміння визнавати та приймати відмінності, поважати інших, здатність жити з людьми інших культур, мов, релігій;
- послуговування (*mastery*) усною та письмовою комунікацією (більш, ніж однією мовою), які особливо важливі для роботи та соціального життя (для уникнення соціальної ізоляції);
- пов'язані з інформатизацією суспільства – знання та розуміння можливостей новітніх технологій, їх позитивних і негативних аспектів, шляхів застосування, здатність до критичного мислення щодо інформації, яка поширюється ЗМІ та у рекламі;
- уміння вчитися протягом життя як основи безперервного навчання в контексті як особистого професійного, так і соціального життя (с. 11).

Таким чином, практично у кожній компетентності наявні аспекти, пов'язані з толерантністю, емпатією, громадянською свідомістю, повагою, відповідальністю тощо, що має забезпечити рівноправним громадянам можливості проживання в культурному багатоманітному демократичному суспільстві. Актуальність розв'язання проблеми створення такого суспільства підтверджена посиленням гонки озброєнь, намаганнями вирішувати локальні конфлікти за допомогою військової сили, численними терористичними актами, радикальними настроями частини молоді (у більшості – невдоволені іммігранти та їх опоненти з націоналістичних угруповань). Якщо молодих людей не навчити самостійно критично мислити, а також розуміти та сприймати багатоманітність і унікальність, право людини на індивідуальність, незалежність, гідність тощо, то відбудеться подальше поширення екстремізму, расизму, тероризму.

Поширення реальних загроз для традиційних європейських демократичних цінностей викликало стурбованість Ради Європи, яка ініціювала виконання проекту з розробки моделі для визначення компетентностей, потрібних громадянам для ефективної участі в культурі демократії «Компетентності для культури демократії – Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві». За результатами виконання проекту було відібрано 20 ключових компетентностей: 3 набори цінностей, 6 ставлень, 8 навичок і 3 групи знань та критичного розуміння, значна частина яких передбачає плюралізм думок, поглядів і практик (Компетентності для культури, 2016).

До складу цінностей було внесено загальноприйняті переконання про повагу до людської гідності та прав людини (гідність, набір людських прав та фундаментальних свобод однакової для кожного з нас, і кожна людина рівною мірою заслуговує на повагу та належне ставлення); культурної багатоманітності (належність до різних культур, культурна варіативність і багатоманітність, а також мають сприйматися позитивно, цінуватися та заохочуватися); суспільства, яке поважає принципи демократії, справедливості, чесності, рівності та верховенства права. Ставлення передбачає відкритість до культурних відмінностей, переконань, світоглядів та практик інших людей; повагу до людей, які мають іншу культурну належність, інакші вірування, думки або дотримуються інших практик, для ефективного міжкультурного діалогу та культури демократії; прийняття невизначеності та неоднозначності у ситуаціях, які підлягають різним суперечливим інтерпретаціям (позитивна оцінка та конструктивні дії щодо їх розв'язання).

Мають бути сформовані також і відповідні навички аналітичного та критичного мислення для аналізу й оцінювання, систематичного та логічного формування суджень про проблеми, події, досвід тощо; слухати та спостерігати, щоб невербально помічати та розуміти поведінку людей; розуміння та трактування думок, переконань і почуттів інших людей, бачення світу очима інших; гнучкість та адаптивність, щоб регулювати, змінювати власні думки, почуття та поведінку, аби ефективно та належним чином діяти в невизначених ситуаціях; багатомовності для ефективно комунікації з людьми, які говорять тією самою або іншою мовою, а також для того, щоб виступати посередником між іншомовними людьми; співпраці для успішної участі у спільній діяльності з іншими людьми; мирного подолання конфліктних ситуацій і управління ними для прийняття оптимальних рішень, прийнятних для кожного учасника конфлікту (Компетентності для культури, 2016).

А стандартом вищої освіти України, затвердженим і введеним в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379, для спеціальності 081 «Право» передбачено формування у бакалаврів загальних компетентностей, зокрема: здатності спілкуватися державною й іноземною мовами; бути критичним і самокритичним; працювати в команді; реалізувати свої права й обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні; зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу та суспільство та у розвитку суспільства, техніки та технологій; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; цінування та повага різноманітності та мультикультурності. Ефективне формування цих компетенцій, на нашу думку, можливе за рахунок використання технології педагогічних дебатов.

Відповідно до проведеного аналізу для покращення якості викладання дисципліни «Міжнародне право» студентам юридичних спеціальностей вважаємо за доцільне використати технології навчальних дебатів за Британським і політичним форматами та за моделлю ООН. Розглянемо найбільш вживаний – Британський парламентський формат (БПФ) (Посібник з дебатів), який є офіційним форматом Чемпіонатів світу з дебатів (WUDC). БПФ передбачені певні ігрові правила, яких потрібно дотримуватись (Бобришев, 2014).

Перед дебатами формулюється Резолюція – тема гри: «Ця Палата (ЦП) заборонить.../дозволить.../введе.../скасує.../вважає, що...». Далі описується дія (твердження), яка чи справедливості якої доводиться або спростовується, зокрема: «ЦП легалізує смертну кару», «ЦП вважає, що участь у виборах має бути обов'язковою». Участь у грі приймають дві сторони (Уряд і Опозиція), які складаються з двох команд по 2 спікера, всього – 8 спікерів (Бобришев, 2014).

Команди Уряду – Перший (Відкриваючий) і Другий (Закриваючий) Уряд, – виступають на підтримку Резолюції. Команди Опозиції – Перша (Відкриваюча) і Друга (Закриваюча) Опозиція, – її спростовують. До складу Першого/Відкриваючого Уряду (1У/ВУ) входять:

1. Прем'єр-міністр (ПМ) – визначає предмет дебатів, встановлює «лінію» поведінки команд Уряду та створює поле для дебатування, тобто наводить аргументи на підтримку власного кейсу.

2. Заступник Прем'єр-міністра (ЗПМ) – відбиття аргументів, наданих попереднім гравцем, доповнює аргументи колеги, надає нові аргументи та докази. А Перша/Відкриваюча Опозиція (1О/ВО) складається з:

1. Лідера Опозиції (ЛО) – створює «зіткнення» між лініями Уряду та Опозиції, здійснює презентацію кейсу Опозиції, не може змінювати інтерпретацію.

2. Заступника Лідера Опозиції (ЗЛО) – має ті ж функції, що й ЗПМ.

До складу Другого/Закриваючого Уряду (2У/ЗУ) входять:

1. Член Уряду (ЧУ) – підтримує кейс своєї команди та вводить розширення й додаткові аргументи.

2. Секретар/Аналітик Уряду (СУ) – підбиває підсумок дебатів від імені своєї команди, проводить аналіз усієї гри.

Друга/Закриваюча Опозиція (2О/ЗО) складається з:

1. Члена Опозиції (ЧО) – спочатку спростовує нові аргументи ЧУ, а після цього надає нові аргументи проти позиції Уряду.

2. Секретаря/Аналітика Опозиції – має ті ж функції, що і ЧО.

Позиції команд визначаються жеребкуванням перед початком гри, а безпосередньо перед раундом командам дається 15 хвилин на підготовку. В процесі підготовки до гри члени команд дозволяється радитися тільки один з одним, використовувати друковані (книги, журнали, газети тощо) та письмові матеріали (як і в ході гри). Використання комп'ютерних гаджетів заборонено як під час підготовки, так і під час дебатів (за винятком секундомірів і електронних словників).

У раунді БПФ кожен гравець виступає з промовою лише один раз у певній послідовності: член уряду – член опозиції, починаючи з Прем'єр-Міністра. Всі спікери мають однаковий час на виступ. Алгоритм проведення дебатів за БПФ наведено у таблиці 1.

Таблиця 1 - Етапи формування та підготовки до проектного методу «Дебати»

Визначення резолюції	Встановлення проблемної теми з дисципліни, що вивчається. Ця тема й підлягає подальшому обговоренню.
Формування команд-учасників	Розподіл студентів на 2 команди Уряду, 2 команди Опозиції та призначення суддівського складу.
Підготовка команд. Формування кейсу	Команди готуються самостійно, що є необхідним елементом проектних технологій. Кейс – це сукупність конструктивного матеріалу (аргументи, факти, уточнення), спрямованих на доведення необхідності прийняття або відхилення Резолюції.
Розподіл обов'язків в командах	Формування з числа студентів команд Уряду, Опозиції та журі.
Проведення дебатів	Обговорення Резолюції, наведення аргументів.
Аналіз дебатів	Здійснюється групою студентів, що готували доповіді з теми Резолюції. Формують окрему команду – журі.
Актуалізація знань	Проводиться викладачем для з'ясування обсягу знань, що їх засвоїли студенти.

Таким чином, розглядаючи норми міжнародного права, студенти юридичних спеціальностей мають змогу обговорити їх доцільність, якість та спірність тих чи інших юридичних дій. Саме у таких випадках доречно використовувати технологію дебатів.

Візьмемо для прикладу таку резолюцію: Ця Палата (ЦП) вважає, що всі міжнародні суперечки потрібно вирішувати мирним шляхом.

Це вид Фактичної резолюції. Завдання Уряду – сформулювати дефініцію (роз'яснення ключових термінів); перерахувати які існують види мирних засобів розв'язання міжнародних спорів; озвучити інтерпретацію – *«Під поняттям мирних засобів розв'язання міжнародних спорів розуміють певну послідовність дій сторін міжнародного спору й інших суб'єктів міжнародного права (процедуру), на яку погодилися сторони спору та реалізація якої покликана привести до врегулювання спору, тобто усунути об'єктивно виражений конфлікт позицій спірних сторін із питань, що становили його предмет.»*

У міжнародно-правовій практиці зазвичай мирні засоби вирішення міжнародних суперечок поділяються на дипломатичні (політичні) та правові (судові). До дипломатичних належать переговори, добрі послуги, посередництво, обслідування та примирення, до правових – арбітраж і судовий порядок. Дедалі частіше у світі міжнародні суперечки почали вирішуватися шляхом збройних конфліктів, попри заборону на це Міжнародними конвенціями та принципами міжнародного права, закріпленими Статутом ООН, а згодом – Декларацією про принципи міжнародного права стосовно дружніх відносин і співробітництва між державами від 24 жовтня 1970 року. Після реалізації нашого законопроекту міжнародним правом буде суворо каратись використання інших засобів вирішення міжнародних спорів крім мирних, а також буде припинено всі збройні конфлікти, що суперечать принципу мирного вирішення міжнародних спорів.»

Після того як предмет дебатів максимально чітко сформовано, можна переходити для формування кейсу. Потрібно звернути увагу на те, що аргумент для дебатів, який формує кейс, має складатись з трьох частин: теза (судження, у правильності якого промовець хоче переконати суддів і глядачів), доказ (фактичний матеріал на підтримку тези, істинність якого зрозуміла для більшості), висновок (пояснення взаємозв'язку між тезою та доказом). Одним із основним пунктів аргументу є доказ. Для його формування можна використовувати таку інформацію.

1. Статистичні дані: *«втрати у війнах європейських країн (убиті та померлі від ран і хвороб) склали: у XVII столітті – 3,3 млн осіб; у XVIII столітті – 5,4; в XIX і на початку XX століття (до Першої світової війни) – 5,7; у Першій світовій війні – понад 9; у Другій світовій війні (враховуючи загиблих в нацистських концтаборах) – понад 50 млн осіб»* (Харперская енциклопедія, 2000).

2. Історичні приклади: *«Під час Карибської кризи в 1962 р. СРСР погодився на надання добрих послуг Генерального секретаря ООН, що сприяло переговорам із США, в результаті яких була забезпечена безпека Куби. У 1965 р. СРСР надав добрі послуги Індії та Пакистану. У результаті ці країни підписали декларацію Ташкентську. У 1966 р. Генеральний секретар ООН*

надавав добрі послуги про мирне врегулювання в Афганістані. Можливість використання їх було передбачено в угодах про мирне врегулювання в цій країні 1988 р.»

3. Аналогії з іншими країнами: «Процедура примирення була застосована в Ісландсько-Норвезькому конфлікті щодо делімітації континентального шельфу між Ісландією та островом Ян Масн. Комісія з мирного вирішення міжнародних спорів запропонувала створення зони спільного розвитку, що ніколи не могло б бути запропоновано судовим органом, котрий приймає рішення виключно на основі юридичних прав сторін. Інший приклад – створення комісії примирення щодо Палестини згідно з резолюцією ГА ООН 194 (III), 1948 р.»

Завдання Команд Опозиції навести контраргументи на підтримку своєї лінії захисту. Ця група студентів також готує проект, шукає матеріал, формує кейс на протипагу аргументам Команд Уряду. Команда студентів, що бере участь в роботі журі, формує свою позицію на основі проведеного аналізу та наукового дослідження. Журі визначає коректність, актуальність і об'єктивність аргументів сторін.

Висновки

Таким чином, студенти під час підготовки до заняття формують свою позицію з теми, що обговорюється самостійно. Варто зазначити, що студенти розглядають питання з різних позицій, оскільки задля забезпечення своєї лінії захисту мають розумітись і на аргументах, що їх використовують супротивники. Таким чином викладач досягає подвійної мети:

- 1) зацікавлює студентів у вивченні нового матеріалу;
- 2) завдяки дебатам як методам проектного навчання у студентів формуються навички самостійного аналізу законодавства, ораторського мистецтва, формується власна думка, яку вони навчаються доводити.

Аналізуючи методичні аспекти впровадження дебатів в навчальний процес у закладах вищої освіти, доходимо висновку, що на сьогодні малодослідженим залишається широке коло проблем, пов'язаних з підготовкою, організацією та безпосереднім веденням дебатів, без розв'язання яких застосування технології дебатів у закладах вищої освіти при підготовці студентів-юристів буде малоефективним. До таких проблем перш за все відносимо недостатнє розкриття освітнього потенціалу дебатів у підготовці вітчизняної студентської молоді, досить обмежену кількість навчально-методичних праць з даного питання, а відтак – слабку обізнаність викладачів з цією технологією.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Аганина, Р. Н. (2018). Дискуссия как метод интерактивного обучения в образовательном процессе. Вестник Университета им. О. Е. Кутафина, № 3 (43), 108–116.
- Анненкова, Н. В. (2015). Формирование общекультурных компетенций интерактивными методами обучения. Прикладная психология и психоанализ, № 1, 7.
- Белогорцев, Н. Н. (2017). Общекультурные компетенции будущих юристов в контексте воспитывающих технологий современного вуза. Научное мнение, № 9, 83–87.
- Бобришев, І., Богаченко, П., Бріч, Є., Кожемякін, К., Лев, А., & Савосько, С. (2014). Твій помічник у дебатному клубі: методичний посібник. (Вид. 3, змін. і доп.). Україна: ВМГО «ФДУ». За підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». URL: <https://studfiles.net/preview/5081378/page:2/>.
- Волошина, Н. В. (2006). Дебаты как речевой жанр в профессиональной деятельности учителя. (Дисс. канд. пед. наук). Московский педагогический государственный университет, Москва, 2006.
- Горелова, Л. Н., & Кораблева, Г. Н. (2015). Дебаты как учебная игра в вузе. Мир науки и образования, № 3(3), 3.
- Гребнев, Л. С. (2015). Общекультурные компетенции и воспитывающие технологии. Высшее образование в России, № 10, 48–51.
- Гурвич, П. Б. (1974). Основы обучения устной речи на языковых факультетах: курс лекций. Ч. II. Владимир: б. и.
- Дідух, О. О. (2014). Загальна характеристика дебатів у контексті розробки методики навчання майбутніх викладачів англійської мови ведення дебатів. URL: https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01106454_0.html.
- Єрмоленко, А. Б. (2015). Дебатні технології: педагогічна практика. Післядипломна освіта в Украї-

- ні, № 1 (36), 81–85.
- Імжарова, З. (2008). Дебати як педагогічна технологія. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/369/>.
- Зима, О. В. (2012). Учнівські дебати як спосіб розвитку критичного мислення старшокласників на уроках суспільствознавчих предметів. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/a09/a09a298a5c7c1bd9c24a92b0a22a7be3.pdf>.
- Калинкина, Е. Г. (2007). Дебаты как средство формирования коммуникативной компетентности педагогов в условиях повышения квалификации. (Дисс. канд. пед. наук). Академия повышения квалификации и персональной переподготовки работников образования, Москва.
- Карташова, Л. Э., & Ключева, А. А. (2015). О роли учебной дисциплины «Ораторское искусство» в формировании юриста. *Право и закон*, № 8, 63–66.
- Кирилин, К. А. (2015). Возможности использования инновационной образовательной технологии «Дебаты» в учебном процессе: историко-философский аспект. *Мир Евразии*, № 1 (28), 37–41.
- Компетентності для культури демократії – Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві. (2016). Страсбург: Видавництво Ради Європи. URL: <http://book.coe.int>.
- Кроуфорд, А., Саул, В., Метьюз, С., & Макінстер, Д. (2008). Технології розвитку критичного мислення учнів. О. І. Пометун (Наук. ред.). Київ: Вид-во «Плеяди».
- Кузнецова, Г. Н. (2015). Использование интерактивных методов в системе обучения будущих юристов. *Мир науки, культуры и образования*, № 4 (53), 128–131.
- Ліпман, М. (2006). Чим може бути критичне мислення? Вісник програм шкільних обмінів, № 27, 17–23. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Любашенко, О. & Попова, О. (2018). Дискусія як метод інтерактивного навчання мови в середній школі *Arg linguodidacticae* (Мистецтво лінгводидактики): Науковий журнал, № 2 (1-2018), 4–11. Київ: Лів-принт.
- Нікора, А. (2016). Методичні аспекти використання дебатів у навчанні студентів-істориків. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, № 1 (52), 39–42.
- Орешина, Е. Е. (2008). Методика обучения обсуждению проблемы в форме дебатов. (Дисс. канд. пед. наук). Тамбовский государственный университет, Тамбов.
- Панченков, А. (2005). Дебаты как эффективна технологія навчання. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/1121/>.
- Пометун, О. (2010). Права людини. Програма курсу за вибором для профільних класів. *Історія України, правознавство та інші суспільні дисципліни*, № 28 (668), 9–13.
- Пометун, О., & Пироженко, Л. (2004). Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. Київ: Видавництво А.С.К.
- Светенко, Т. В. (2002). Путеводитель по дебатам. Москва: РОССПЭН.
- Смирнова, Е. В. (1999). Развитие культуры иноязычного полилогического общения в послевузовском образовании преподавателей иностранного языка. (Дисс. канд. пед. наук). Академия повышения квалификации и персональной переподготовки работников образования, Москва.
- Сущенко, І. (2003). Навчання дебатів: збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів і дискусій. Київ: б. в.
- Сущенко, І. (2006). Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічного мовлення?: посіб. для вчителів. Тернопіль: Астон.
- Титова, О. (2018a). Дебаты как средство развития общекультурных компетенций в процессе подготовки юристов в вузе (на примере курса «Конфликтология»). *Педагогические науки*, № 15. URL: <http://novaum.ru/public/p933>.
- Титова, О. И. (2018b). Толерантность к неопределенности как фактор отношения к деловому взаимодействию в контексте развития общекультурных компетенций студентов вуза. *Сибирский психологический журнал*, № 68. DOI: 10.17223/17267080/68/8.
- Тофтул, М. Г. (1999). Логіка: посібник для вузів. Київ: Академія.
- Франковская, О. Н. (2002). Развитие рефлексии у школьников через дебатную технологию. *Дебаты: проблемы, исследования и перспективы: сб.* Рига: Пед. центр «Эксперимент».
- Харперская энциклопедия военной истории. (2000). Санкт-Петербург: Полигон.
- Шнайдер, А., & Шнурер, М. (2009). Навчання через дебати: різноманіття поглядів (адапт. перекл. з англ.). Київ: БФ «Вчителі за демократію та партнерство».
- Claxton, Nancy E. (2008). Using deliberative techniques in the English as a foreign language classroom:

- a manual for teachers of advanced level students. New York: IDEA.
- Fedrizzi M., & Ellis R. (2011). *Debate*. Mason: South Western Cengage Learning.
- Firmin, Michael W., Vaughn, Aaron, & Dye, Amanda. (2007). Using Debate to Maximize Learning Potential: A Case Study. *Journal of College Teaching & Learning*. Vol. 4, Num. 1, 18–30.
- Foster, William Trufant. (1917). *Argumentation and debating*. Boston, New York, Chicago: Houghton Mifflin company.
- Freeley, Austin J., & Steinberg, David L. (2009). *Argumentation and Debate: Critical Thinking for Reasoned Decision Making*, Twelfth Edition. Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Hutmacher, Walo. (1997). *Key Competencies for Europe*. Report of the Symposium (Berne, Switzerland, March 27-30, 1996). A Secondary Education for Europe Project. Council for Cultural Cooperation, Strasbourg (France).
- Johnson, Steven L. (2009). *Winning debates: a guide to debating in the style of the world universities debating championships*. New York: International Debate Education Association.
- Lubetsky, M., LeBeau, C., & Harrington, D. (2000). *Discover Debate*. Santa Barbara: Language Solutions.
- Rybold, Gary. (2006). *Speaking, Listening and Understanding: debate for non-native-English speakers*. New York, Amsterdam, Brussels: International Debate Education Association.
- Sneider, A. (2008). *The Code of Debater: Introduction to Policy Debating*. New York: International Debate Education Association.
- Ur, P. (1993). *Discussions that work: Task-Centered Fluency Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zarefsky, D. (2005). *Argumentation: The Study of Effective Reasoning*, 2nd edition: Course Guidebook. Chantilly, Virginia: The Great Courses Corporate Headquarters.

REFERENCES

- Aganina, R. N. (2018). Diskussiya kak metod interaktivnogo obucheniya v obrazovatel'nom processe. *Vestnik Universiteta im. O. E. Kutafina*, № 3 (43), 108–116.
- Annenkova, N. V. (2015). Formirovanie obshchekul'turnyh kompetencij interaktivnymi metodami obucheniya. *Prikladnaya psihologiya i psihoanaliz*, № 1, 7
- Belogorcev, N. N. (2017). Obshchekul'turnye kompetencii budushchih yuristov v kontekste vospityvayushchih tekhnologij sovremennogo vuza. *Nauchnoe mnenie*, № 9, 83–87.
- Bobryshev, I., Bohachenko, P., Brich, Ye., Kozhemiakin, K., Lev, A., & Savosko, S. (2014). *Tvii pomichnyk u debatnomu klubi: metodychnyi posibnyk*. (Vyd. 3, zmin. i dop.). Ukraina: VMHO «FDU». Za pidtrymky Mizhnarodnoho Fondu «Vidrodzhennia». URL: <https://studfiles.net/preview/5081378/page:2/>.
- Claxton, Nancy E. (2008). *Using deliberative techniques in the English as a foreign language classroom: a manual for teachers of advanced level students*. New York: IDEA.
- Didukh, O. O. (2014). Zahalna kharakterystyka debatuv u konteksti rozrobky metodyky navchannia maibutnikh vykladachiv anhliiskoi movy vedennia debatuv. URL: https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/01106454_0.html.
- Fedrizzi M. & Ellis R. (2011). *Debate*. Mason: South Western Cengage Learning.
- Firmin, Michael W., Vaughn, Aaron, & Dye, Amanda. (2007). Using Debate to Maximize Learning Potential: A Case Study. *Journal of College Teaching & Learning*. Vol. 4, Num. 1, 18–30.
- Foster, William Trufant. (1917). *Argumentation and debating*. Boston, New York, Chicago: Houghton Mifflin company.
- Frankovskaya, O. N. (2002). *Razvitie refleksii u shkol'nikov cherez debatnuyu tekhnologiyu*. *Debaty: problemy, issledovaniya i perspektivy: sb.* Riga: Ped. centr «Eksperiment».
- Freeley, Austin J., & Steinberg, David L. (2009). *Argumentation and Debate: Critical Thinking for Reasoned Decision Making*, Twelfth Edition. Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Grebnev, L. S. (2015). Obshchekul'turnye kompetencii i vospityvayushchie tekhnologii. *Vysshee obrazovanie v Rossii*, № 10, 48–51.
- Gurvich, P. B. (1974). *Osnovy obucheniya ustnoj rechi na yazykovykh fakul'tetah: kurs lekcij*. CH. II. Vladimir: b. i.
- Hutmacher, Walo. (1997). *Key Competencies for Europe*. Report of the Symposium (Berne, Switzerland, March 27-30, 1996). A Secondary Education for Europe Project. Council for Cultural Cooperation,

- Strasbourg (France).
- Harperskaya enciklopediya voennoj istorii. (2000). Sankt-Peterburg: Poligon.
- Johnson, Steven L. (2009). *Winning debates: a guide to debating in the style of the world universities debating championships*. New York: International Debate Education Association.
- Imzharova, Z. (2008). *Debaty yak pedahohichna tekhnolohiia*. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/369/>.
- Kalinkina, E. G. (2007). *Debaty kak sredstvo formirovaniya kommunikativnoj kompetentnosti pedagogov v usloviyah povysheniya kvalifikacii*. (Diss. kand. ped. nauk). Akademiya povysheniya kvalifikacii i personal'noj perepodgotovki rabotnikov obrazovaniya, Moskva.
- Kartashova, L. E., & Klyusheva, A. A. (2015). *O roli uchebnoj discipliny «Oratorskoe iskusstvo» v formirovanii yurista*. *Pravo i zakon*, № 8, 63–66.
- Kirilin, K. A. (2015). *Vozmozhnosti ispol'zovaniya innovacionnoj obrazovatel'noj tekhnologii «Debaty» v uchebnom processe: istoriko-filosofskij aspekt*. *Mir Evrazii*, № 1 (28), 37–41.
- Kompetentnosti dlia kultury demokratii – Zhyvemo razom yak rivnopravni hromadiansy v kulturno bahatomanitnomu demokratychnomu suspilstvi. (2016). Strasburh: Vydavnytstvo Rady Yevropy. URL: <http://book.coe.int>.
- Krouford, A., Saul, V., Metiuz, S., & Makinster, D. (2008). *Tekhnolohii rozvytku krytychnoho myslennia uchniv*. O. I. Pometun (Nauk. red.). Kyiv: Vyd-vo «Pleiady».
- Kuznecova, G. N. (2015). *Ispol'zovanie interaktivnyh metodov v sisteme obucheniya budushchih yuristov*. *Mir nauki, kul'tury i obrazovaniya*, № 4 (53), 128–131.
- Lipman, M. (2006). *Chym mozhe buty krytychne myslennia?* *Visnyk prohram shkilnykh obminiv*, № 27, 17–23. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia».
- Liubashenko, O. & Popova, O. (2018). *Dyskusiia yak metod interaktyvnoho navchannia movy v serednii shkoli*. *Ars linguodidacticae (Mystetstvo linhvodydaktyky): Naukovyi zhurnal*, № 2 (1-2018), 4–11. Kyiv: Liv-prynt.
- Lubetsky, M., LeBeau, C., & Harrington, D. (2000). *Discover Debate*. Santa Barbara: Language Solutions.
- Nikora, A. (2016). *Metodychni aspekty vykorystannia debatuv u navchanni studentiv-istorykiv*. *Naukovyi visnyk MNU imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky*, № 1 (52), 39–42.
- Oreshina, E. E. (2008). *Metodika obucheniya obsuzhdeniyu problemy v forme debatov*. (Diss. kand. ped. nauk). Tambovskij gosudarstvennyj universitet, Tambov.
- Panchenkov, A. (2005). *Debaty yak efektyvna tekhnolohiia navchannia*. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/1121/>.
- Pometun, O. (2010). *Prava liudyny. Prohrama kursu za vyborom dlia profilnykh klasiv. Istoriia Ukrainy, pravoznavstvo ta inshi suspilni dystsypliny*, № 28 (668), 9–13.
- Pometun, O., & Pyrozhenko, L. (2004). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: nauk.-metod. posibnyk*. Kyiv: Vydavnytstvo A.S.K.
- Rybold, Gary. (2006). *Speaking, Listening and Understanding: debate for non-native-English speakers*. New York, Amsterdam, Brussels: International Debate Education Association.
- Shnajder, A., & SHnurer, M. (2009). *Navchannya cherez debati: riznomanittya poglyadiv (adapt. perekl. z angl.)*. Kiiv: BF «Vchiteli za demokratiyu ta partnerstvo».
- Smirnova, E. V. (1999). *Razvitie kul'tury inoyazychnogo polilogicheskogo obshcheniya v poslevuzovskom obrazovanii prepodavatelej inostrannogo yazyka*. (Diss. kand. ped. nauk). Akademiya povysheniya kvalifikacii i personal'noj perepodgotovki rabotnikov obrazovaniya, Moskva.
- Sneider, A. (2008). *The Code of Debater: Introduction to Policy Debating*. New York: International Debate Education Association.
- Sushchenko, I. (2003). *Navchannia debatuv: zbirka materialiv dlia kerivnykiv debatnykh klubiv ta vchyteliv, yaki navchaliu debatuv i dyskusii*. Kyiv: b.v.
- Sushchenko, I. (2006). *Debaty v shkoli. Yak navchyty uchniv arhumentatsii ta publicnoho movlennia?: posib. dlia vchyteliv*. Ternopil: Aston.
- Svetenko, T. V. (2002). *Putevoditel' po debatam*. Moskva: ROSSPEN.
- Titova, O. (2018a). *Debaty kak sredstvo razvitiya obshchekul'turnyh kompetencij v processe podgotovki yuristov v vuze (na primere kursa «konfliktologiya»)*. *Pedagogicheskie nauki*, № 15. URL: <http://novaum.ru/public/p933>.
- Titova, O. I. (2018b). *Tolerantnost' k neopredelennosti kak faktor otnosheniya k delovomu vzaimodejstviyu v kontekste razvitiya obshchekul'turnyh kompetencij studentov vuza*. *Sibirskij*

- psihologicheskij zhurnal, № 68. DOI: 10.17223/17267080/68/8.
- Toftul, M. H. (1999). Lohika: posibnyk dlia vuziv. Kyiv: Akademiia.
- Ur, P. (1993). Discussions that work: Task-Centered Fluency Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
- Voloshina, N. V. (2006). Debaty kak rechevoj zhanr v professional'noj deyatelnosti uchitelya. (Diss. kand. ped. nauk). Moskovskij pedagogicheskij gosudarstvennij universitet, Moskva, 2006. Gorelova, L. N., & Korableva, G. N. (2015). Debaty kak uchebnaya igra v vuze. Mir nauki i obrazovaniya, № 3(3), 3.
- Yermolenko, A. B. (2015). Debatni tekhnologii: pedahohichna praktyka. Pislidyplomna osvita v Ukraini, № 1 (36), 81–85.
- Zarefsky, D. (2005). Argumentation: The Study of Effective Reasoning, 2nd edition: Course Guidebook. Chantilly, Virginia: The Great Courses Corporate Headquarters.
- Zyma, O. V. (2012). Uchnivski debaty yak sposib rozvytku krytychnoho myslennia starshoklasnykiv na urokakh suspilstvoznachnykh predmetiv. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/a09/a09a298a5c7c1bd9c24a92b0a22a7be3.pdf>.

Наталія Рисинець

Застосування інноваційних технологій в процесі вивчення дисципліни «Міжнародне право» студентами юридичних спеціальностей

У статті наведено результати дослідження педагогічних умов і методичних аспектів необхідності впровадження вільних дебатів під час вивчення дисципліни «Міжнародне право» студентами юридичних спеціальностей.

Розкриваються методичні аспекти використання дебатів у навчанні студентів-правників: цілі та головні елементи, вибір формату, конструювання тем, організаційна підготовка та оцінювання результатів. Основна увага приділена висвітленню особливостей реалізації технології навчальних дебатів студентів юридичних спеціальностей як основи активізації їх пізнавальної діяльності та мотивації майбутнього професійного розвитку. Аналіз педагогічної та правової літератури, а також досвід практичної діяльності закладів вищої освіти вказують на те, що необхідність впровадження проектних технологій в освітній процес повністю не вивчена і потребує подальшого дослідження. Крім того, в процесі аналізу і дослідження теми було виявлено низку проблем в сфері впровадження вільних дебатів як елемента проектних технологій в навчальний процес ЗВО:

- мала кількість викладачів, які здатні приміряти на себе роль фасилітатора та створити сприятливі умови для розвитку вільних дебатів на заняттях;
- відсутність якісних підручників та навчальних посібників з методичними вказівками до впровадження вільних дебатів при вивченні юридичних дисциплін;
- відсутність нових навчальних програм, що відповідають вимогам часу;
- відсутність чітких алгоритмів та процедури впровадження методу вільних дебатів під час вивчення юридичних дисциплін.

Ключові слова: дебати, елементи дебатів, формати дебатів, проектні технології навчання.

Рисинець Наталія – аспірант кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки, Вінницький національний технічний університет, *e-mail*: natastavnichaya@gmail.com.

Natalia Rysynets

Application of Innovative Technologies in the Process of Discipline «International Law» by Students Of Legal Specialties

The article deals with the study of pedagogical conditions and methodical aspects of the need for the introduction of free debate during the study of the discipline «International Law» by students of legal specialties.

There have been revealed methodical aspects of using debates in the teaching of law students, such as goals and main elements, choice of format, theme design, organizational preparation and evaluation of results. The main attention is paid to highlighting the peculiarities of the implementation of the debate of

the students of legal specialties as the basis for activating their cognitive activity and motivating future professional development. The analysis of pedagogical and legal literature, as well as the experience of practical activities of institutions of higher education, indicate that the need for the implementation of project technologies in the educational process is not fully understood and needs further research. In addition, in the process of analysis and research of the topic, a number of problems were identified in the field of the implementation of free debate as an element of project technology in the educational process of the o institutions of higher education:

- there are a small number of teachers who can take on the role of facilitator and create favorable conditions for the development of free debate in classes;
- lack of quality textbooks and manuals with methodological guidelines for the introduction of free debate in the study of legal disciplines;
- absence of new curricula that meet the requirements of time;
- lack of clear algorithms and procedures for implementing the method of free debate during the study of legal disciplines.

Keywords: debates, elements of debate, forms of debates, project technology of teaching.

Rysynets Natalia – Post-Graduate Student of the Chair of Security of Life and Safety Pedagogic, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, *e-mail:* natastavnichaya@gmail.com.

Наталья Рисинец

Применение инновационных технологий в процессе изучения дисциплины «Международное право» студентами юридических специальностей

В статье приведены результаты исследования педагогических условий и методических аспектов необходимости внедрения свободных дебатов при изучении дисциплины «Международное право» студентами юридических специальностей.

Раскрываются методические аспекты использования дебатов в обучении студентов-юристов: цели и главные элементы, выбор формата, конструирование тем, организационная подготовка и оценка результатов. Основное внимание уделено освещению особенностей процесса проведения дебатов студентами юридических специальностей как основы активизации их познавательной деятельности и мотивации будущего профессионального развития. Анализ педагогической и правовой литературы, а также опыт практической деятельности заведений высшего образования (ЗВО) указывают на то, что необходимость внедрения проектных технологий в образовательный процесс полностью не изучена и требует дальнейшего исследования. Кроме того, в процессе анализа и исследования темы был выявлен ряд проблем в сфере внедрения свободных дебатов как элемента проектных технологий в учебный процесс ЗВО.

- малое количество преподавателей, которые способны применить на себя роль фасилитатора и создать благоприятные условия для развития свободных дебатов на занятиях;
- отсутствие качественных учебников и учебных пособий с методическими указаниями к внедрению свободных дебатов при изучении юридических дисциплин;
- отсутствие новых учебных программ, отвечающих требованиям времени;
- отсутствие чётких алгоритмов и процедуры внедрения метода свободных дебатов при изучении юридических дисциплин.

Ключевые слова: дебаты, элементы дебатов, форматы дебатов, проектные технологии обучения.

Рисинец Наталья – аспирант кафедры безопасности жизнедеятельности и педагогики безопасности, Винницкий национальный технический университет, Винница, *e-mail:* natastavnichaya@gmail.com.